

บทที่ 4

การจัดการศึกษาในประเทศไทย

4.1 การจัดการศึกษาในประเทศไทย

ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเด่นชัดที่สุด ด้วยพระปรีชาญาณที่ทรงเล็งเห็นภัยอันตรายดังกล่าว พระองค์จึงทรงดำเนินวิเทศব্যและกุศโลบายนานัปการ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของประชาชนมิให้ตกเป็นเมืองขึ้นเป็นหลักสำคัญซึ่งพระองค์ก็ทรงทำสำเร็จตามพระประสงค์หนึ่งในกุศโลบายที่ทรงดำเนินการ และส่งผลต่อการจัดการศึกษาของประเทศได้แก่ การปรับปรุงระบบระเบียบบริหารราชการแผ่นดินเสียใหม่ให้เป็นกระทรวง กรม กอง ทั้งนี้ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลจากส่วนกลางเมืองหลวง การจัดการศึกษาจึงเริ่มเข้าสู่ระบบการบริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระองค์ทรงโปรดให้จัดสร้างสถานศึกษาสำหรับกุลบุตร กุลธิดาของราษฎรทั่วประเทศ การจัดการศึกษาในความรับผิดชอบของสถาบันโรงเรียน เริ่มปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนวัดมหรณพาราม กรุงเทพฯ ปีพุทธศักราช 2427 และขยายสถานศึกษาลักษณะดังกล่าวนี้ออกไปยังภูมิภาคทั่วประเทศไทย โดยให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยการเก็บเงิน “ศึกษาพล” นอกจากนี้พระองค์ยังได้เร่งจัดการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนเข้ารับราชการตามกรม กอง ต่าง ๆ ซึ่งยังมีความขาดแคลนอยู่มาก โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน (ปัจจุบันคือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) รับหน้าที่ผลิตคนเข้ารับราชการตามพระราชประสงค์นั้น (และค่านิยมการเรียนเพื่อรับราชการก็เริ่มได้รับการปลูกฝังถ่ายทอดนับจากนี้เป็นต้นมา) ซึ่งก็กล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) เริ่มต้นจากรัชสมัยของพระองค์นั่นเอง

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลัทธิล่าอาณานิคมคุกคามไทยน้อยลงพระองค์ก็ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอย่างมากเช่นเดียวกันซึ่งจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงตราพระราชบัญญัติการประถมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2464 เพื่อเร่งให้ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าเรียนเมื่อถึงวัยอันสมควร และได้โปรดให้ยกเลิกการเรียกเก็บเงินค่าศึกษาพลจากราษฎรอีกต่อไป นอกจากนั้นพระองค์ยังได้ทรงพยายามเปลี่ยนแปลงค่านิยมของผู้เรียนที่ปรารถนาจะมุ่งเข้ารับราชการ หรือโรคอยากเป็นเสมียน โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเรียนไปใน

ทางประกอบอาชีพเป็นสำคัญ จากรัชสมัยของพระองค์เป็นต้นมาการจัดการศึกษาก็อยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันโรงเรียนอันเป็นตัวแทนของหลวง โดยผู้ปกครอง บ้าน และวัดค่อย ๆ ลดบทบาทจัดการศึกษาในความหมายของการสอนหนังสือให้กับผู้เยาว์ไปทุกขณะ (พนัส หันนาคินทร์, 2521 ; วุฒิชัย มูลศิลป์, 2529 ; ก่อ สวัสดิพานิชย์, 2531 : 5 – 9)

การจัดการศึกษาของไทยดำเนินอยู่ภายใต้ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน จากส่วนกลาง เมืองหลวงเป็นใหญ่มีอำนาจตัดสินใจสั่งการเด็ดขาด ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการปกครองแบบราชาธิปไตยรวมศูนย์กลางเช่นนี้เสมอมาจวบจนปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ผันผวนทางการเมือง การปกครอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าการบริหารทางสังคมเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม โดยเฉพาะหากนับเริ่มจากสมัยการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ปีพุทธศักราช 2504 ซึ่งรัฐบาลมุ่งสร้างปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นเป้าหมายสำคัญเป็นต้นมา การจัดการศึกษาที่เคยประสบผลสำเร็จในบริบทสังคมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็นับวันจะพอกพูนสะสมปัญหามากขึ้นทุกขณะการจัดการศึกษาหรือการบริหารการศึกษารวมศูนย์บริหารไว้ที่ส่วนกลาง จึงมีลักษณะคล้ายไร้ประสิทธิภาพเปรียบประดุจเรือเอี่ยมจมน้ำ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2531) กระแสวิพากษ์วิจารณ์ระบบการจัดการศึกษาของไทยในรอบสามทศวรรษจากกลุ่มนักวิชาการนักการศึกษาและปัญญาชน ตลอดทั้งบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นไปอย่างสอดคล้องกันในทำนองที่ว่า ระบบการศึกษาของไทยซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารราชการดังที่เป็นอยู่นี้มีลักษณะการให้ความสำคัญกับส่วนกลาง โดยนักการศึกษาและนักวิชาการเป็นผู้วางแผนการจัดการศึกษาให้กับคนทั้งประเทศเรียน และแผนการศึกษาดังกล่าวว่าเป็นแผนการศึกษาที่เอาแบบอย่างจากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ ความรู้ เนื้อหาสาระที่ให้กับผู้เรียน จึงมีลักษณะครอบงำผู้เรียนไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ เมื่อผู้เรียนมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อในระดับสูงเท่าใดก็ยิ่งทำให้แบบแผนวิถีชีวิตของตนแปลกแยกจากชุมชนท้องถิ่นตนทุกขณะ การจัดการศึกษาจึงก่อให้เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมท้องถิ่นมุ่งเข้าสู่วัฒนธรรมเมืองหลวงในที่สุด เมื่อพิจารณาตามนัยดังกล่าวการจัดการศึกษาก็มีส่วนร่วมในการดึงดูดคนจากชนบท โดยเฉพาะคนที่อยู่ในระดับมันสมองให้มาเป็นทรัพยากรบุคคลในภาคเมืองอีกส่วนหนึ่ง เพราะเหตุว่าสถานศึกษาระดับสูงและชั้นเลิศจะทำหน้าที่ ค่อย ๆ เลือกรวบบุคคลเข้าเรียนทุกขณะในแต่ละชั้นตอน กอปรกับค่านิยมที่มีมาแต่เดิมซึ่งมุ่งหวังจะเรียนเพื่อเข้ารับราชการ จึงทำให้ผู้เรียนมุ่งแข่งขันสอบเข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นสูงเป็นตาม

ลำดับ เพื่อมุ่งหวังจะได้เปลี่ยนขั้นฐานะตน ซึ่งระบบการจัดการศึกษาไทยในลักษณะนี้ได้รับการเรียกว่า ระบบการศึกษาไต่บันไดคาราหรือระบบการศึกษาสำหรับผู้ชุนะเท่านั้น (อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธ์, 2535 : 22 – 23)

ปัญหาการบริหารการศึกษาที่หย่อนประสิทธิภาพและไม่เป็นเอกภาพรวมทั้งปัญหาการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นตอบสนององการพัฒนาในภาคเมืองมากกว่าภาคชนบท ส่งผลให้เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรมจากส่วนกลาง ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการดูถูกไม่ยอมรับ ค่านิยมของผู้เรียนถูกปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการจัดการศึกษาให้เป็นเช่นเดียวกับคนในกรุงเทพฯ ปัญหาเหล่านี้รัฐก็ตระหนักเช่นกัน ภายหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกิจการด้านต่าง ๆ ด้วย หัวหน้ารัฐบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น จึงแต่งตั้งคณะบุคคลขึ้นเพื่อดำเนินการวางแผน การจัดการศึกษาใหม่ในปี พ.ศ. 2517 คณะบุคคลดังกล่าวเรียกว่า คณะกรรมการวางพื้นฐาน การปฏิรูปการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย นักการศึกษาและนักวิชาการจำนวนหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญ ๆ บางประการ ได้แก่ 1. การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2520 โดยมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและการปรับปรุงระบบการบริหารการศึกษา 2. การเปลี่ยนแปลงพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2503 เป็นหลักสูตรประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ปี พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ปี พ.ศ. 2524 ผลการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษานี้ภายหลังทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ส.ก.ศ.) ได้ดำเนินการติดตามประเมินผล ก็พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. การปรับปรุงระบบการศึกษาจากระบบเดิม 4 : 3 : 3 : 2 (ประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี : ประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี : มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี : มัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี) มาเป็น 6 : 3 : 3 (ประถมศึกษา 6 ปี : มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี : มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี) ทำให้ปริมาณการ “รู้หนังสือ” ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น นักเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนมากขึ้น เพราะขยายการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี

2. การเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนกรเรียนการสอน พบว่าทั้งหลักสูตรประถมศึกษาและหลักสูตรมัธยมศึกษา ปีพุทธศักราช 2521 หลักสูตรทั้งสองมีเนื้อหา

สาระมากเกินไป การจัดหลักสูตรท้องถิ่นหรือการปรับหลักสูตรไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใด โรงเรียนดำเนินการเรียนการสอนเหมือน ๆ กันทุกพื้นที่ ครูก็ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอน

3. การบริหารการศึกษา การกระจายอำนาจการบริหาร แม้ว่าในแผนการศึกษาชาติจะเขียนไว้ แต่ก็เขียนไม่ชัดเจนคลุมเครือ ดังนั้น จึงปรากฏว่ายังไม่มีการดำเนินงานปรับปรุงโครงสร้างระบบการบริหารการศึกษา และกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาแต่อย่างใด แม้ว่าการประถมศึกษาดูเหมือนว่าเป็นการกระจายอำนาจแต่แท้ที่จริงแล้ว การดำเนินงานยังไม่เป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจ เพราะส่วนกลางเพียงทำการมอบอำนาจบางส่วนให้ภูมิภาคทำหน้าที่จัดบริหารงานการศึกษาแทนเท่านั้น โดยอำนาจบริหารส่วนใหญ่ยังอยู่ที่ส่วนกลาง (รัตนะ บัวสนธ์, 2535 : 19 – 24)

การจัดการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาแห่งชาติคือระบบการศึกษา

ตามธรรมดาเมื่อเราต้องการจะทำความรู้จักกับกิจการงานด้านการศึกษาของประเทศใดก็ตาม คำถามแรกที่ต้องการคำตอบคือ ระบบการศึกษาของเขามีลักษณะเป็นอย่างไร สิ่งที่ยากรู้คือจะต้องเรียนประถมศึกษากี่ปี มัธยมศึกษากี่ปี และมหาวิทยาลัยกี่ปี และการจัดการศึกษาของแต่ละระดับจัดอย่างไร

ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ในลักษณะหนึ่งไม่แตกต่างจากระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปี พ.ศ. 2520 กล่าวคือ ยังคงจัดการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา นอกจากนี้ ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ก็ยังคงจัดในลักษณะเดิมที่เรียกว่า ระบบ 6 – 3 – 3 หมายความว่า จัดประถมศึกษา 6 ปี (โดยไม่แบ่งเป็นระดับประถมตอนต้นและตอนปลาย เหมือนแผนการศึกษาแห่งชาติ ปี 2503) และจัดมัธยมศึกษาเป็น 2 ระดับ คือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี จึงเรียกย่อ ๆ ว่า 6 – 3 – 3 ส่วนการจัดแบบเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการจัดตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 2503 ซึ่งจัดเป็นระบบ 4 – 3 – 3 – 2 คือ ประถมต้น 4 ปี ประถมปลาย 3 ปี มัธยมต้น 3 ปี และมัธยมปลาย 2 ปี ก่อนหน้านั้นเราจัดเป็นระบบ 4 – 6 – 2

ที่ต้องชี้ประเด็นของการแบ่งระดับในช่วงประถม-มัธยมศึกษา ก็อาจจะเป็นเพราะว่าความแตกต่างของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ มักจะอยู่ที่ประเด็นนี้ บางประเทศอาจจัดประถมศึกษาเพียง 4 ปี และจัดมัธยมศึกษา 8 ปี บางประเทศอาจจัดประถมศึกษาเพียง 5 ปี และมัธยม

ศึกษา 7 ปี บางประเทศอาจจัดประถมศึกษาเพียง 4 ปี และมัธยมศึกษา 6 ปี รวม 10 ปี แล้วเข้ามหาวิทยาลัยเลยก็มี

ฉะนั้น เมื่อเปรียบเทียบระบบการศึกษาประเด็นแรกที่จะต้องมองกันก็คือ ประเด็นของการแบ่งระดับภายในระบบโรงเรียนประถม - มัธยม และจำนวนปีที่ต้องเรียน ความแตกต่างระหว่างระบบที่ต้องเรียน 12 ปี ก่อนเข้ามหาวิทยาลัยกับระบบที่เรียนเพียง 10 ปี มีความแตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาของการรับรองประกาศนียบัตรมัธยมศึกษา เพื่อจุดประสงค์ของการรับเข้าเรียนต่อระดับอุดมศึกษา ส่วนการจัดประถมศึกษาเพียง 4 ปี ซึ่งบางประเทศยังคงจัดอยู่นั้นเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงสภาพการจัดการศึกษาภาคบังคับที่ยังต่ำกว่ามาตรฐานโลกที่จัด 6 ปี ส่วนการจัดมัธยมศึกษาเป็นระดับต้น 3 ปี ระดับปลาย 3 ปี มักนิยมกระทำกัน แต่ก็มีหลายประเทศในยุโรปที่ยังจัดแตกต่างออกไป

การพิจารณาระบบการศึกษา นอกจากจะพิจารณาประเด็นเรื่องระดับการศึกษาดังกล่าวแล้วยังได้มองกว้างถึงกระบวนการศึกษาทั้งหมดที่เรียกว่าการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ นับตั้งแต่องค์การยูเนสโกจัดพิมพ์หนังสือ "Learning to Be" เมื่อทศวรรษที่ 1970 แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตได้เริ่มมีความสำคัญขึ้น แต่การแปลแนวคิดที่มีลักษณะนามธรรมให้เป็นรูปธรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ถนัด อย่างไรก็ตาม ในระยะ 30 ปีที่แล้วนี้ ก็ได้มีความพยายามจะจัดประเภทการศึกษาออกเป็นระบบการศึกษาในโรงเรียน (schooling system) และระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน (non - formal system) และระบบการศึกษาตามอัธยาศัย (informal system) ซึ่งทั้ง 3 ระบบรวมกันแล้วก็คือ กระบวนการศึกษาตลอดชีวิต

แนวการจัดการศึกษา

1. การจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชน

กล่าวถึงการขยายบริการการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อประชากรทุกๆ กลุ่ม ทุกพื้นที่ ตลอดจนสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยเน้นการส่งเสริมให้เกิดแหล่งความรู้ต่างๆ ผ่านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ และประสานองค์กรเอกชนที่มีส่วนจัดเสริมการศึกษาเพื่อให้ทุกชุมชนมีโอกาสได้รับการศึกษา

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้นี้เป็นแนวทางหนึ่งของการจัดระบบการศึกษาตลอดชีวิตในการดำเนินงานหรือส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงานเรื่องนี้นั้น จะต้องไม่ลืมหลักการสำคัญเกี่ยวกับ

อุปสงค์และอุปทาน (Demand and Supply) หากมีแต่ "Supply" คือการจัดสร้างห้องสมุด แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ แต่ขาดผู้ใช้ - ผู้บริโภค ห้องสมุดก็ไร้ประโยชน์ ฉะนั้นต้องมีทั้งผู้บริโภคและผู้จัดบริการ ปัญหาของสังคมไทยก็คือ ในการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีผู้ต้องการมาก แต่ในเรื่องการศึกษาของปวงชนและการศึกษาผู้ใหญ่อาจจะขาดการเรียกร้องหรือขาดพลังผลักดัน แต่ความจริงผู้ใหญ่ก็มีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไปของชีวิต เช่น เมื่อจะเปลี่ยนฐานะไปเป็นสามี - ภรรยา บิดา - มารดา ย่อมมีความจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสามี - ภรรยา บิดา - มารดา เป็นต้น และตลอดชีวิตของคนเราจะมีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้หลายครั้ง หรือเกิดสถานการณ์ใหม่ เกิดปัญหาทางด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ปัญหาจะปรับตัวอย่างไร อาจจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการทำมาหาเลี้ยงชีพแบบใหม่ เรื่องฝนแล้งเป็นตัวอย่างของสภาวะดินฟ้าอากาศในสังคมไทย ซึ่งอาจจะต่อเนื่องไปหลาย ๆ ปี แต่ถ้าหากชาวนาไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการพึ่งพาเกษตรน้ำฝนไปเป็นเกษตรรูปแบบอื่น หรือเกิดอาชีพใหม่ ๆ ในชนบท สังคมคงเข้าขั้นวิกฤตความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเกิดขึ้น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้นี้ได้คำนึงถึงความจำเป็นต้องเรียนรู้ของมนุษย์ในสังคมในสถานการณ์ต่าง ๆ

2. เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน

มีมาตรการ 17 ข้อ ในเรื่องการปรับปรุงเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนการสอน ตั้งแต่การจัดหลักสูตรที่เป็นพื้นฐานสำหรับทุกคน และที่เสริมสร้างศักยภาพตามความแตกต่างของบุคคล การผสมผสานความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่ การให้ความสำคัญแก่ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ การเน้นการเรียนภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะการฝึกวิชาชีพการส่งเสริมให้สถานศึกษามีอิสระคล่องตัวในการจัดเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ

หลักการเหล่านี้เป็นเรื่องดูน่าจะปรารถนา แต่ปัญหามีว่าในรูปธรรมจะจัดอย่างไร และในอดีต ปัจจุบัน เราสามารถบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยแค่ไหนและอุปสรรคอยู่ที่ตรงไหน การจัดระบบและกลยุทธ์ในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุหลักการเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ควรได้รับการเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น เช่น ในเรื่องที่ให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และใช้ครูที่มีความสามารถในการฝึกทักษะทางภาษานั้นกระทำอย่างไร จะฝึกครูด้านภาษาต่างประเทศอย่างไร หากฝึกครูรุ่นใหม่จะหาอัตรามารับได้อย่างไร ในบางประเทศจัดโครงการที่ส่งครูฝึกหัดไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ 1 ปี หรือ 2 ปี ก่อนจะจบหลักสูตรฝึกหัดครู ของเราจะจัดเช่นนั้นหรือไม่ และมีงบประมาณสนับสนุนหรือไม่ หรือในอีกประเด็นหนึ่ง เรื่องการจัดกระบวนการ

เรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ และที่เชื่อให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้ รู้จักคิดริเริ่ม รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ การจัดได้เช่นนั้นจะต้องมี องค์ประกอบอะไรบ้าง เช่น ครูที่สอนได้เช่นนี้ ระบบการประเมินผลที่เน้นการทดลองและภาค ปฏิบัติ ระบบการสอบเข้าเรียนต่อที่ส่งเสริมกิจกรรมเช่นนี้

การแปลงหลักการหรือมาตรการต่าง ๆ ในหมวดเนื้อหาสาระให้เป็นภาคปฏิบัติหรือ โครงการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ในหมวดนี้มีแนวทาง 6 ประการ ตั้งแต่การพัฒนาระบบการคัดเลือกผู้เข้าศึกษาวิชาชีพ ครู การพัฒนากระบวนการฝึกหัดครู โดยเน้นภาคปฏิบัติและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ครู สามารถมีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิดในชุมชน การพัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลของครูให้ เหมาะสม ตลอดจนการพัฒนาองค์วิชาชีพครูให้เข้มแข็ง ให้ครูมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู แนวทางเหล่านี้ก็ได้รับความเห็นชอบจากนักวิชาการและผู้บริหาร ประเด็นอยู่ที่จะดำเนินการให้ บรรลุเป้าหมายของแนวทางได้อย่างไร ในแต่ละแนวทางย่อมจำเป็นต้องมีกลวิธีในการดำเนินงาน เช่น การจะให้ไม่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ การจัด ระบบบริหารงานบุคคลของครูให้เหมาะสมกับวิชาชีพนั้นหมายความว่าอย่างไร จะมีข้อเสนอแนะ ในการปรับระบบนี้อย่างไร ควรจะเริ่มต้นที่ไหน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูควรมี แนวทางอย่างไร การคิดในรายละเอียดและในรูปของแผนปฏิบัติจะเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้แผน การศึกษาแห่งชาติมีความเป็นจริงมากขึ้น

4. การบริหารและการจัดการ

มีแนวทางหรือมาตรการ 6 ประการในเรื่องนี้ ตั้งแต่ข้อ 31 วรรค 2 ที่ให้มีการมอบ อำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและสถานศึกษาในเรื่องของการบริหาร การวางแผนและการจัด การศึกษาระดับจังหวัด ข้อ 32 ให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัดเพื่อวางแผนและจัดการ ศึกษาของจังหวัด โดยคำนึงถึงเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการ ของท้องถิ่น หรือข้อ 36 สนับสนุนให้สถานศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคล มีระบบและโครงสร้าง การบริหารการจัดการศึกษา การจัดหาหรือใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่เป็นอิสระโดยอยู่ในกำกับ ของรัฐ รวมทั้งให้มีเสรีภาพทางวิชาการ หลักการเหล่านี้ในปัจจุบันได้รับความสนใจสูงมากจาก ผู้กำหนดนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และได้มีข้อเสนอเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่การปฏิรูป

ระบบบริหารกลับกลายเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง เพราะระบบกระทบกระเทือนถึงสถานภาพของคนในปัจจุบันทำให้เกิดข้อโต้แย้งซึ่งอำพรางผลประโยชน์เฉพาะตน การแก้ไขปัญหานี้จึงต้องใช้ความสามารถของผู้บริหารอย่างมาก

5. ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มีข้อเสนอแนะ 6 ประการในหมวดนี้ เช่น ให้ภาคเอกชนและชุมชนเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษา ให้สถานศึกษาปรับค่านำร่องและค่าธรรมเนียมการศึกษาให้สอดคล้องกับอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล สนับสนุนให้สถานประกอบการจัดการศึกษาโดยรัฐจะต้องมีมาตรการจูงใจตลอดจนส่งเสริมให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพื่อใช้ในการจัดการศึกษา แนวทางเหล่านี้คงจะต้องมีรายละเอียดเพื่อเสนอแนะว่าจะดำเนินการอะไร ใครรับผิดชอบเรื่องไหน และเงื่อนไขของการดำเนินการให้เสร็จมีอะไรบ้าง ประเด็นเหล่านี้คงต้องพิจารณาต่อไป (วิชัย ดันศิริ, 2544 : 19 – 46)

4.2 การจัดการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2538

เนื่องจากรัฐบาลได้เล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศได้ ต้องมีการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรของประเทศอย่างขนานใหญ่ โดยระบุว่ารัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาคน ในฐานะเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งปวง โดยขยายการศึกษาภาคบังคับพื้นฐาน พร้อมด้วยสวัสดิการอื่น ๆ ที่จำเป็น การให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่น ส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อขยายการศึกษาให้เข้าถึงชนบทที่ห่างไกลได้อย่างทั่วถึง และปรับปรุงสวัสดิการให้แก่ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

เหตุผลและความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษารั้งนี้ จำเป็นต้องเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลกระทบทำให้จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาขนานใหญ่ ปัจจัยเหล่านี้แยกได้เป็นปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายนอก นั้น ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศได้ก้าวไปสู่ระบบเทคโนโลยี มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ภาวะการแข่งขันอย่างรุนแรงของตลาดโลกในด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ทำให้หลายประเทศหันมาสนใจการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับภาคธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศ ดังนั้น ความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะอย่างเพียงพอในการใช้และควบคุมเทคโนโลยีการผลิตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพจึงมีอยู่ในระดับสูงมาก ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ โดยมุ่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อสนองความต้องการโดยรวมของประเทศ

กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกในยุคสหรัศมีใหม่ ทำให้ต้องมีการเร่งพัฒนาคนให้มีความสามารถสูง สามารถใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างชาญฉลาด นำมาพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ การศึกษาต้องเตรียมคนให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีความสามารถควบคุมภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้ การศึกษาจะต้องบรรลุเป้าหมายในการสร้าง บุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา และยกระดับการศึกษาของประเทศ ให้สามารถเข้าสู่การแข่งขันกับนานาชาติได้

ปัจจัยภายใน แยกเป็นสองส่วน **ส่วนแรก** คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้มีการประกาศใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2540 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการศึกษาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรา 43 ได้ระบุว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปีอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและไม่เก็บค่าใช้จ่าย และ มาตรา 81 ระบุให้รัฐต้องจัดการศึกษา อบรมและสนับสนุนให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่นักเรียน พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เป็นต้น

ส่วนที่สอง คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักด้านการศึกษาระดับแรกของประเทศ ที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลอย่างกว้างขวาง เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติอย่างมาก นับตั้งแต่กำหนดความมุ่งหมายของ

การศึกษา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม (มาตรา 6) การจัดการศึกษาโดยยึดหลักการศึกษาดลอดชีวิต สำหรับประชาชนให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) การกำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาของบุคคล บิดามารดา ครอบครัว ชุมชน องค์กรรัฐ องค์กรเอกชน สถาบันต่างๆ ทางสังคม (มาตรา 10-มาตรา 14) การกำหนดระบบการศึกษา ซึ่งระบุไว้ว่ามี 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้มีการผสมผสานและการเทียบโอนผลการเรียนเรียนระหว่างรูปแบบเดียวกัน และต่างรูปแบบกัน (มาตรา 15) การกำหนดการบริหารและจัดการศึกษาของรัฐที่มุ่งเน้นความเป็นเอกภาพ ประสิทธิภาพ และการกระจายอำนาจ (มาตรา 30 – มาตรา 40) การกำหนดสิทธิในการจัดการศึกษาขององค์กรท้องถิ่น (มาตรา 41) การบริหารและการจัดการศึกษาเอกชน ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและมาตรฐานโดยรัฐ (มาตรา 43) การกำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และชัดเจน (มาตรา 41 – มาตรา 51) การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพสูง และพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีมาตรฐานสูง (มาตรา 52 – มาตรา 57) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (มาตรา 58 – มาตรา 68) เหล่านี้เป็นต้น

สภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

แยกออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ก) สภาพปัญหาด้านระบบบริหารและการจัดการ ข) สภาพปัญหาด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา ค) สภาพปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ง) สภาพปัญหาเกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ :-

ก) **สภาพปัญหาด้านระบบบริหารและการจัดการ** การจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นการรวมศูนย์อำนาจไว้ในส่วนกลาง เปิดโอกาสให้หน่วยปฏิบัติในระดับนั้นมีอำนาจในระดับท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจค่อนข้างน้อยมาก แม้จะมีการมอบอำนาจบางเรื่องลงไป ก็เป็นเรื่องการปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยส่วนกลาง มีการกระจายอำนาจทั้งในด้านการบริหารและวิชาการลงสู่ระดับพื้นที่ค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ในการบริหารงานโดยเฉพาะในด้านนโยบายและแผน งบประมาณ ขาดเอกภาพหรือความเป็นหน่วยเดียวกัน ในลักษณะของภารกิจของแต่ละกรมในกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจมากเกินไป จนไม่สามารถประสานนโยบายแผน และงบประมาณในภาพรวมได้ มีลักษณะต่างคนต่างทำในภารกิจของตนเองเท่านั้น

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารและการจัดการ ก็คือ ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและแผนงานหลักของการจัดการศึกษา อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้เกิดความสูญเสียทางด้านทรัพยากร และก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องหลายประการ การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดกลไกและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ชุมชน ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการบริหารอย่างจริงจัง เนื่องจากขาดกลไกและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ชุมชน ประชาชน เข้ามา่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผลในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น

ข) **สภาพปัญหาทางด้านคุณภาพของการจัดการศึกษา** การจัดการศึกษาในทุกๆระดับในปัจจุบัน ประสบปัญหาสำคัญในเรื่องผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ จากการประเมินคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษา 2540 พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยในวิชาเหล่านี้ น้อยกว่าร้อยละ 50 ของคะแนนเต็มของแต่ละวิชา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ค) **สภาพปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล** หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรกลางที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลายได้ เนื้อหาสาระของหลักสูตรส่วนมากเป็นเรื่องที่กำหนดโดยนักวิชาการ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความแตกต่างของท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนก็ยังมุ่งเน้นการสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง ยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากสภาพแวดล้อมในชุมชนและสังคม มิได้ใช้การเรียนรู้จากสภาพจริง หรือจาก การปฏิบัติจริง ซึ่งส่งผลให้มีปัญหาในด้านการวัดผล ประเมินผล ที่เน้นการวัดความรู้ ความจำมากกว่าการวัดความรู้ความสามารถที่เกิดจากความเข้าใจและการปฏิบัติจริง

ง) **สภาพปัญหาเกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษา** ครูบางส่วนยังขาดความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ขาดความมีจิตสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครู ยังไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เนื่องจากขาดแรงจูงใจในการทำงานในลักษณะของผู้มีวิชาชีพครู เนื่องจากมีสาเหตุปัจจัย

หลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าตอบแทนที่ค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่นในสังคม นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนยังไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงาน มีภาวะการเป็นผู้นำค่อนข้างน้อย ตลอดจนขาดทักษะในการบริหารงานและการจัดการด้านการศึกษา

จากแรงผลักดันและสภาพปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนที่ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล เพื่อให้สามารถเผชิญปัญหาและการเปลี่ยนแปลง ดำรงตนในสังคมได้อย่างดีมีความสุข และร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก

รัฐได้กำหนดเป้าหมายไว้ 14 ข้อ ที่มุ่งจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการศึกษาของไทย ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของโลก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539) :-

1. ขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เด็กได้รับการพัฒนาความพร้อมในทุกด้านก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา
2. ขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปีเป็น 9 ปี ให้ทั่วถึงทั้งในและนอกโรงเรียน โดยมีเป้าหมายขยายการศึกษา และสวัสดิการภาคบังคับให้ถึง 12 ปีโดยเร็ว พร้อมทั้งจัดสวัสดิการอื่นที่จำเป็นให้แก่นักเรียน
3. จัดหาทุนการศึกษาและจัดให้มีกองทุนสวัสดิการเงินกู้แก่นักเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้มีโอกาสดำเนินการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
4. เร่งรัดการผลิตบุคลากรในสาขาวิชาชีพที่ขาดแคลน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ แพทย์ วิศวกรรม และคอมพิวเตอร์ให้มีคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถแก่สถาบันอุดมศึกษาและสถาบันอาชีวศึกษาในการผลิตบุคลากรด้านผู้สอน พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดวิทยาการต่าง ๆ
5. สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาทำการวิจัยและพัฒนาอย่างกว้างขวาง โดยเน้นการนำผลการวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดและปรับใช้ในความเป็นจริง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้มากยิ่งขึ้น

6. สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ การเรียนรู้จากประสบการณ์และของจริง ควบคู่กันไปกับการเสริมสร้างคุณธรรมและ จริยธรรม

7. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยใช้สื่อ และเทคโนโลยี การเรียนทางไกล ระบบอาจารย์ผู้สอน การสร้างพิพิธภัณฑ์สัตว์ การบูรณะ พิพิธภัณฑ์สัตว์ การบูรณะพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ การสร้างอุทยานวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

8. สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษา โดยให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาท มากขึ้นในการบริหารและการจัดการศึกษา ในระดับและประเภทที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่น

9. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยองค์กรชุมชน สถานประกอบการเอกชน และองค์กรผู้ปกครอง

10. สนับสนุนผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการให้มีโอกาสเข้าศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพให้ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

11. ผ่อนคลายกฎ ระเบียบ และกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสม เพื่อให้เอกชนเข้า มามีบทบาทในการลงทุนและบริหารการศึกษา และการฝึกฝนอาชีพในทุกๆระดับให้มากยิ่งขึ้น

12. เสริมสร้างสวัสดิการ ข้าราชการ กำนัน และสิทธิประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและภาคภูมิใจในวิชาชีพ

13. ยกกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู โดยจัดให้การกำกับดูแลและพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน และการปฏิบัติวิชาชีพตามจรรยาบรรณครู รวมทั้งพัฒนาครูประจำการ บุคลากรทางการศึกษา และองค์กรวิชาชีพครู อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

นโยบายการศึกษาทั้ง 14 ข้อนี้ มุ่งปรับปรุงในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ความ สามารถในทุก ๆ ด้าน เป็นการวางแผนกำลังคน หรือทรัพยากรมนุษย์ (Human resources) ให้ ทันกับความต้องการของตลาดแรงงาน ให้สามารถแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ ดังนั้น ต้องมีการ กำหนดทิศทางการศึกษาให้แน่ชัด (วิชัย ต้นศิริ, 2538 : 359 – 360) ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือยก ฐานะของคนในสังคม ลดช่องว่างระหว่างชนชั้น เป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าประเทศไทยให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก และรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเอาไว้ได้ (ธนาคารกสิกรไทย, 2539)

การดำเนินการปฏิรูปการศึกษา

นายสุวิทย์ รั้งสีตพล รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในรัฐบาลนายบรรหาร บุญรอด ได้ดำเนินนโยบายของคณะรัฐมนตรี มากำหนดหลักการในการปฏิรูปการศึกษาโดยได้ตั้ง **บัญญัติ 10 ประการ** ของโรงเรียนในอุดมคติ ไว้ดังต่อไปนี้

1. **ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ** มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. **มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน** หรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่สวน ไร่ผลไม้ทั้งปวง

3. **เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม** มีแผนผังเต็มรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบครัน โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

4. **มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน** โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. **มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์** หากขาดแคลน ควรให้ครูเกษียณอายุ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอน และหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

6. **องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา** ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ หรือด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพ การเกษตร การก่อสร้าง วิชาไฟฟ้า เป็นต้น

7. **มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษา** เพื่อพัฒนาสถานศึกษาและจัดอุปกรณ์การเรียนให้ครบครัน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจน และจ่ายค่าตอบแทนให้แก่นักเรียนในการพัฒนาหรือการฝึกภาคปฏิบัติ ฝึกอาชีพที่เกิดรายได้ และเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น เลี้ยงไก่ การปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พัก ค่าตอบแทนช่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาด้านหนี้สินของครู

9. มีการวัดและประเมินผลการศึกษา ที่มุ่งเน้นผลผลิต คือ คุณภาพของนักเรียนตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครองทุกระดับ ทุกประเภทยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพมาตรฐาน

เป้าหมายสูงสุดของการปฏิรูปการศึกษา ก็คือ การยกระดับมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามบัญญัติ 10 ประการ เพื่อสร้างผลผลิต คือ นักเรียน ให้ได้มาตรฐานในทุกระดับการศึกษา เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ นโยบายการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษานี้ จึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาทุกระดับในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีอยู่จำนวน 40,576 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา แยกได้เป็น 5 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ให้อำนาจอิสระ ให้สถานศึกษามีอิสระ และมีความคล่องตัวในการบริหารและตัดสินใจในกิจการของสถานศึกษา รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ให้ลดบทบาทหน่วยงานส่วนกลางลง โดยให้เป็นหน่วยงานในกำกับ ประสานและส่งเสริมนโยบายด้านแผน มาตรฐานการศึกษา ทรัพยากรการศึกษา การติดตาม ประเมินผลและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยปฏิบัติการ

2. ใช้แผนยุทธศาสตร์ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ หรือแผนปรับปรุงตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม จังหวัด/เขตพื้นที่การศึกษา จนถึงสถานศึกษา ให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา

3. เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่นและผู้ประกอบการเข้ามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ในทุกระดับ สร้างแนวร่วมในการปฏิรูปการศึกษาให้เกิดขึ้นในสังคมและชุมชน

4. ประกันคุณภาพ ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มีการควบคุม ตรวจสอบ แทรกแซงและประเมินคุณภาพ และให้มีการรายงานผลต่อสาธารณชน

5. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดถือหลักการสำคัญที่ว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้” จัดรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ปรับบทบาทของครู เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์และกว้างขวาง

ปัญหาที่ปรากฏในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายหรือเทียบเท่า ก็คือ กระทรวงศึกษาธิการมิได้มุ่งเน้นให้มีการฝึกอาชีพที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันให้นักเรียน อาทิ วิชาช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างปูน ช่างไม้ ช่างสี วิชาคอมพิวเตอร์ บัญชี เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ จากการที่ได้สำรวจแล้ว พบว่านักเรียนในกลุ่มนี้ ประมาณ 3.5 ล้านคนขาดทักษะพื้นฐานด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการทางธรรมชาติ ไม่สามารถซ่อมแก้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในกรณีฉุกเฉินด้วยตนเองได้ เพราะไม่เคยได้รับการฝึกฝนอบรมด้านวิชาชีพมาก่อนในระหว่างที่เรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษา จึงพยายามที่จะเรียนต่อในชั้นสูงขึ้นไป ทั้ง ๆ ที่สามารถออกไปประกอบอาชีพได้แล้ว

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

วิสัยทัศน์ ในปี 2550 คนไทยทุกคนมีโอกาส มีความเสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยทุกคน ทุกส่วน ในสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้อย่างมีความสุข มีคุณภาพมาตรฐานสูง เป็นที่พึงพอใจของสังคม โดยมีครูเก่ง ครูดี มีคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู มีกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจ ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โปร่งใส และตรวจสอบได้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คนไทยทุกคน มีโอกาสได้รับการบริการการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ เพื่อให้มีการระดมสรรพกำลังจากทุกส่วนมาร่วมจัดการศึกษา (ม. 28) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองตามศักยภาพ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข เพื่อผลิตและพัฒนาครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่ได้คุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ชัดเจน และตรวจสอบได้

เป้าหมาย “ให้จัดการศึกษาที่เป็นเลิศ โดยโรงเรียนมีคุณภาพ การเรียนมีคุณภาพ ห้องเรียนมีคุณภาพและผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานสูงในระดับสากล ภายในปี 2550”

การปฏิรูปการศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องจัดทำ การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในสถานศึกษาปฏิรูป

- มีความคิดริเริ่ม
- มีความคิดสร้างสรรค์
- มีคุณธรรม จริยธรรม
- มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา และสังคม
- สามารถพึ่งพาตนเอง และร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาปฏิรูป

ด้านปัจจัย

- มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์
- มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง
- มีครูที่มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน
- มีสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และชุมชน

ด้านกระบวนการ

- มีแผนพัฒนาสถานศึกษา (School Improvement Plan : SIP)
- มีการจัดการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของผู้เรียน และชุมชน
- มีภาวะผู้นำทางการสอนที่เข้มแข็ง เข้าใจกระบวนการเรียนรู้
- มีบรรยากาศที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้
- มีการประกันคุณภาพการศึกษา
- มีระบบการพัฒนามูลากรทั้งผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
- มีการเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้

- มีระบบการติดตามประเมินผล ติดตามความก้าวหน้าของงานที่ปฏิบัติ โดยมีการจัดทำ School Review และ School Report ที่สามารถนำเสนอต่อสาธารณชนได้
- การมีส่วนร่วม ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังตั้งแต่การวางแผน พัฒนาสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา และการติดตามประเมินผล

ด้านการผลิต

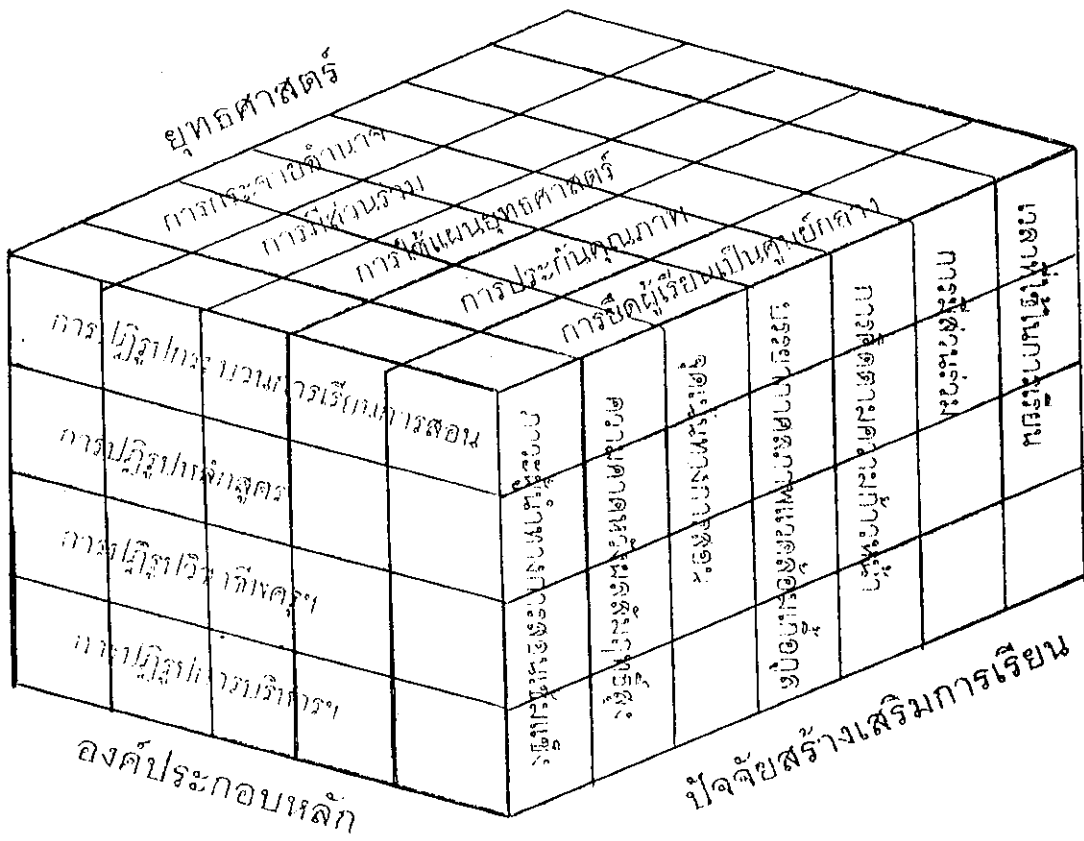
- ผู้เรียนมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล
- ห้องเรียนมีคุณภาพได้มาตรฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ของประเทศเริ่มปฏิรูปการศึกษา ตามมติคณะรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษา เพื่อแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่แต่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป และเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ออนาคต ยกกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้เข้าสู่ระดับสากล โดยดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของบริบทของสังคมไทย โดยเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการ ซึ่งในแต่ละด้านมีแนวทางในการดำเนินการดังต่อไปนี้

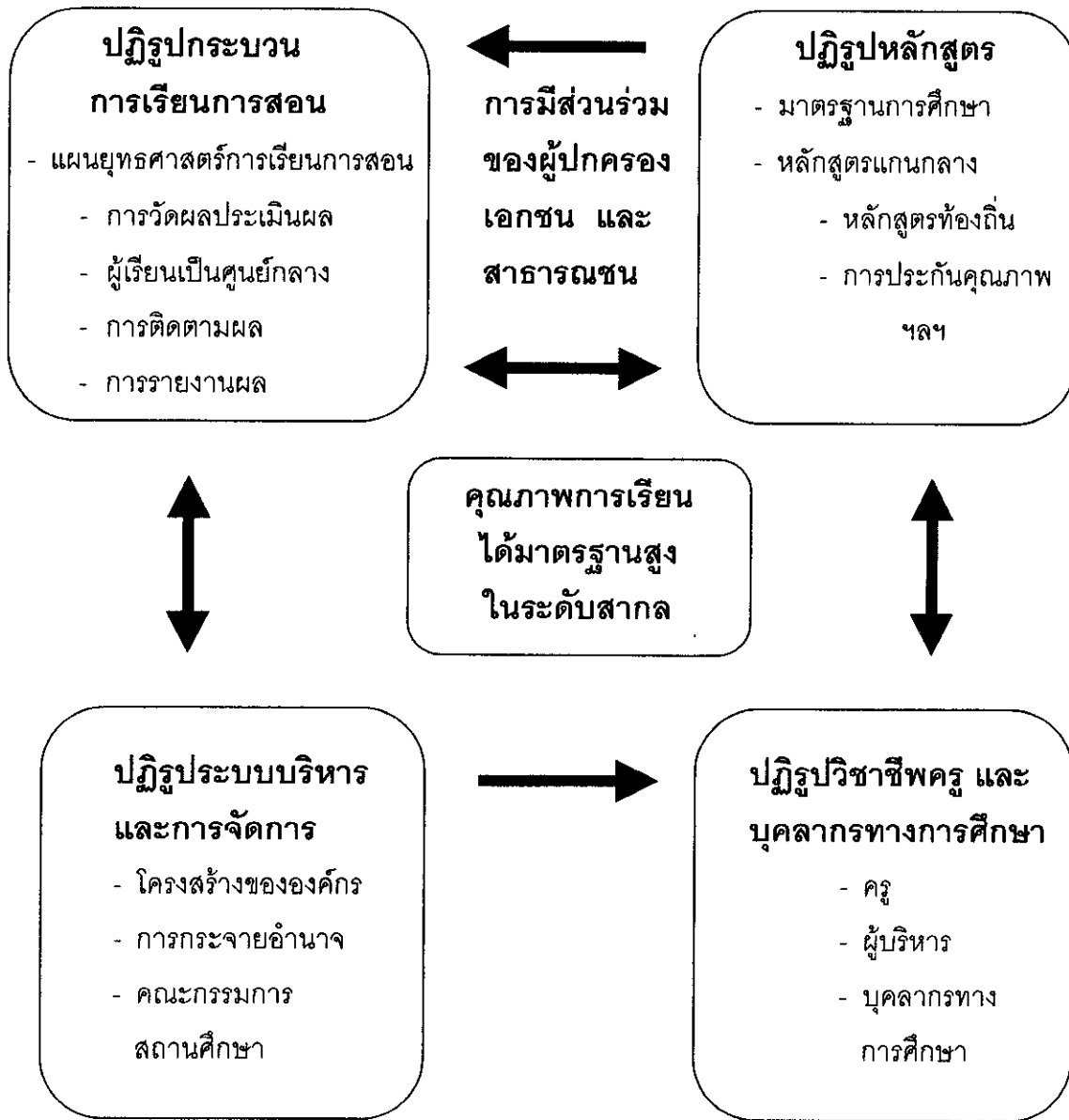
1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา

เร่งรัดให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ จัดให้มีมาตรฐาน คุณภาพทัดเทียมกัน และให้กระจายการบริการให้ครอบคลุมพื้นที่ ดังต่อไปนี้

3 มิติของการปฏิรูปการศึกษา

องค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษา

1.1 จัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษา (School mapping) ของโรงเรียนและสถานศึกษา ทุกระดับ ทุกประเภท ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และนำแผนที่ตั้งไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ดำเนินการวางแผนภาพรวมเป็นรายจังหวัด รวมทั้งการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด เพื่อมุ่งกระจายการจัดบริการให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ ทั้งนี้ โดยให้สอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นด้วย

1.2 กำหนดขนาดโรงเรียนและสถานศึกษาระดับต่างๆ (School sizing) ในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้ขนาดโรงเรียนที่สามารถจัดกิจกรรม การเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ ให้มีการรวมโรงเรียนขนาดเล็กตามควรแก่กรณี โดยให้อยู่ในดุลยพินิจของจังหวัด และให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้ข้อคิดเห็น อีกทั้งให้คำนึงถึงการจูงใจให้ผู้ปกครองเห็นผลประโยชน์ของการส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมในการให้บริการทางการศึกษามากกว่า และอาจให้ใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนเดิมเป็นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์บริการทางการศึกษานอกโรงเรียน สถานที่จัดกิจกรรมพัฒนาฝีมือแรงงานในพื้นที่ รวมทั้งใช้จัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยให้ท้องถิ่นร่วมดำเนินการ

3. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐาน (Fundamental standard criteria) ในด้านบรรยากาศของการจัดการศึกษาด้านการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน และด้านบุคลากร ที่สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจสำหรับใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท และมุ่งเน้นสนับสนุนสถานศึกษาที่ด้อยเป็นอันดับแรก

4. ให้โรงเรียนแต่ละโรงทั้งที่มีอยู่เดิม และที่จะสร้างขึ้นใหม่ มีผังแม่บทอย่างเต็มรูปแบบ อีกทั้งการออกแบบ และการจัดสร้างอาคารเรียน รวมทั้งบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ต้องให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และมุ่งรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5. กระจายอำนาจการกำหนดนโยบายและการบริหารโรงเรียน สถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ให้กับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น ให้ได้มีส่วนรับผิดชอบในรูปคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

6. ให้มีองค์กรติดตามและประเมินผล ทำหน้าที่กำกับ ติดตามและประเมินผล การดำเนินงาน ตลอดจนประเมินมาตรฐานโรงเรียนและสถานศึกษา ทั้งในระยะสั้นและ ระยะยาว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษานั้น ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ การรายงานผลต้อง นำเสนอผลงาน คุณภาพของผลผลิต ความคุ้มค่า และแนวทางการพัฒนาในอนาคต

เพื่อที่จะให้โรงเรียนได้ดำเนินการตามแนวทางปฏิรูปได้อย่างมีผลดี ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักวิชาการศึกษา จำต้องมีแนวความคิดพื้นฐานสำคัญ ๆ และวิธีการพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้ สอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า การศึกษาเป็นเรื่องของทุก ๆ คนในสังคม โรงเรียนจึงต้องเป็นชุมชน อย่างแท้จริง นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนต้องมีคุณภาพสูงตามศักยภาพของทุกคน สามารถร่วมพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในระดับประเทศและระดับโลก สามารถตัดสินใจได้ อย่างถูกต้อง มีเหตุผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

โรงเรียนเป็นผู้กำหนดแนวทางและระดับการพัฒนาและเลือกแนวทางในการพัฒนาเอง ค่อย ๆ พัฒนาไปตามกำลัง ด้วยความรู้สึก ประสบผลสำเร็จ เป็นระยะ ๆ ดังนั้น การปฏิรูปโรงเรียน นั้นก็คือ ทำให้โรงเรียนมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของนักเรียนและผู้ปกครอง ทำให้โรงเรียนมีสภาพ เหมือนบ้านที่สอง เมื่อนักเรียนเข้ามาแล้วเกิดความรู้สึกว่าอยู่ในบ้านของตนเอง มีความรักโรงเรียน สามารถเสียสละสิ่งต่าง ๆ ให้แก่โรงเรียน พยายามสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เมื่อสำเร็จการศึกษา แล้วก็ยังมีความผูกพันกับโรงเรียน กลับมาช่วยเหลือโรงเรียน ช่วยระงับภัยแก่นักเรียนรุ่นน้อง ช่วยกันปกป้องชื่อเสียงของโรงเรียน โรงเรียนก็สามารถพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง สร้างนักเรียนที่ มีคุณภาพให้แก่สังคม เป็นนักเรียนที่มีทั้งความรู้ความสามารถ สามารถประกอบอาชีพและมีความ รับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติสืบไป

2. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา

เร่งปฏิรูปการผลิตครู การสรรหาครู และการพัฒนาครู ทั้งที่ทำการสอนในสถานศึกษา ของรัฐและเอกชน อย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนาผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดย

2.1 สร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อครู ผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรทาง การศึกษา ให้มุ่งมั่นต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

2.2 ประเมินความก้าวหน้าของครู ให้มุ่งเน้นในการวัดประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ โดยเฉพาะคุณภาพด้านการเรียนของผู้เรียน และสนับสนุนให้ครูทำการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

2.3 ให้ครูทุกคนได้เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งถึง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี โดยในทุก ๆ 2 ปีต้องผ่านการอบรมอย่างน้อย 1 ครั้ง ทั้งการอบรมของกระทรวงศึกษาธิการและกรมต้นสังกัด และการอบรมของสถาบันอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้มีวุฒิบัตรรับรอง ตลอดจนอบรมทางไกลและการเข้าประชุม สัมมนา และการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ให้ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่และให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานของครู

2.4 ให้ครูเลือกแผนการสอน หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถและพัฒนาความสามารถ และพัฒนาความรู้ตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง

2.5 ให้ครูที่สังกัดส่วนราชการต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการสามารถทำงานในสถานศึกษา ทั้งในและนอกสังกัดได้มากกว่าหนึ่งแห่ง ทั้งนี้โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชา และให้ได้รับค่าตอบแทนพิเศษ และให้นำรวมเป็นส่วนหนึ่งของผลงานของครูในการบรรจุครูใหม่ ให้นำประสบการณ์ของครูมาพิจารณาประกอบการกำหนดเงินเดือนด้วย

2.6 กำหนดคุณสมบัติและเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครู ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคเอกชนและส่วนราชการต่างๆ รวมทั้งผู้เกษียณอายุราชการมาสอนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีค่าตอบแทนให้ตามความเหมาะสม

2.7 แก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู โดยการบรรจุแต่งตั้งครูให้ครบทุกตำแหน่ง ตามแผนอัตรากำลังของแต่ละสถานศึกษา การเกลี้ยอัตรากำลังครูและการลดจำนวนครูช่วยราชการให้คงเหลือน้อยที่สุด สำหรับครูผู้สอนวิชาขาดแคลน ให้ได้รับค่าตอบแทนพิเศษ อีกทั้งสนับสนุนให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษาที่มีความพร้อมในการเปิดสอนวิชาชีพที่ขาดแคลน จัดสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี

2.8 รื้อปรับระบบการกำหนดตำแหน่งครูในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจำแนก ความก้าวหน้าในสายงาน (Career Ladder) ระหว่างครูกับผู้บริหารสถานศึกษา ให้มี สายวิชาชีพ (Career pattern) ที่ชัดเจนแต่มีความยืดหยุ่น และสามารถสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันได้ โดยเฉพาะครูสามารถก้าวหน้าตามสายการสอน ในระดับตำแหน่งที่สูงขึ้นได้ด้วย

ผลงานของตนเอง ทั้งนี้กำหนดให้มีคู่มือปฏิบัติงานของครู และคู่มือปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

2.9 กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู โดยให้ครูสภา คณะกรรมการข้าราชการครูและสถาบันผลิตครูดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และมีมาตรการพัฒนาวิชาชีพ โดยการกำหนดให้มีใบประกอบวิชาชีพ

2.10 ปฏิรูประบบสวัสดิการ และประโยชน์เกื้อกูลของครู ทุกประเภท ทุกสังกัด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครู ส่งเสริมขวัญกำลังใจ และความมั่นคงในอาชีพให้กับครู รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างเงินเดือนและสวัสดิการอื่น ๆ ของครู โดยมุ่งส่งเสริมสนับสนุนแก่ครูที่สอนในถิ่นทุรกันดาร ครูที่สอนหลายชั้น เป็นพิเศษ

2.11 พัฒนาระบบและกลไกในการเลือกสรรบุคคลเข้าเรียนในสถาบันผลิตครู พร้อมทั้งพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ในการผลิตครูทั้งครูที่สอนหลายวิชาและครูเฉพาะวิชาที่เน้นปฏิบัติ เพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ ความสามารถในเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งให้มีการปรับปรุงวิธีการสอบคัดเลือก และการบรรจุครูประจำการ โดยให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ทั้งนี้ไม่ควรบรรจุครูที่มาจากสถานศึกษาเอกชนระหว่างปีการศึกษา

2.12 เร่งรัดการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา โดยการเพิ่มพูนความคิด ความรู้ ตลอดจนจรรยาบรรณในการบริหารและการจัดการ เพื่อให้สามารถพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2.13 ให้ศึกษานิเทศก์ทุกสังกัดผนึกกำลัง ทำงานร่วมกัน โดยติดตามงานวิชาการในสถานศึกษาทุกสังกัด

การปฏิรูปการศึกษาให้ได้ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนั้น ครูก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การปฏิรูปนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ การเลือกคนที่จะมาเป็นครูหรือบุคลากรทางการศึกษา จึงจำเป็นที่ควรจะได้จากผู้ที่มีสติปัญญาดีหรือดีเลิศ และต้องมีใจรักในอาชีพนี้ด้วย ก็จะเป็นแรงเสริม ทำให้ได้ผู้ที่ต้องการเป็นครูอย่างแท้จริง จะทำให้เขาผู้นั้นมีความรับผิดชอบสูง ทุ่มเท และเสียสละให้แก่กันนักเรียน รักที่จะนำวิธีการสอนใหม่ๆ นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในกระบวนการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ เป็นคนรักที่จะพัฒนาตนเอง และพัฒนางานอยู่ตลอดเวลา การเรียนการสอนในยุคโลกาภิวัตน์ เน้นที่ตัวนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

กลาง (Student – centered) ครูมิใช่เพียงผู้บอกวิชาอีกต่อไป แต่ทำหน้าที่เป็น ผู้จัดการด้านการสอน (Manager of Learning) แนะนำแนวทาง ให้คำแนะนำนักเรียนให้ต้องค้นคว้าหาความรู้ จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในด้านสวัสดิการนั้น ครูก็ควรจะสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข ไม่ควรจะมีหนี้สินมากมาย เพราะจะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนให้ทันแก่การณ์ควรจะได้รับการดำเนินบ้าง เป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

เร่งปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ทุกระดับ ทุกประเภท โดย

3.1 จัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังในเยาวชน มีลักษณะที่พึงประสงค์ ตามจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา

3.2 จัดประสบการณ์เตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับ ทุกประเภท ภายใต้อัตลักษณ์สำคัญดังนี้

3.2.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้น ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

3.2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ และเน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการสร้างความรู้ ซึ่งจะเป็พื้นฐานการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต

3.2.3 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

3.2.4 ให้ผู้เรียนได้นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัว ชุมชน มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

3.2.5 กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียน และสนับสนุนให้โรงเรียนและสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาและเพิ่มเติมมาตรฐานขั้นพื้นฐานดังกล่าว ตามความต้องการและความเหมาะสม และให้องค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของการจัดการศึกษาวิชาชีพ

3.2.6 ให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และกำหนดแบบเรียนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

3.3 เร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู มีเนื้อหาวิชาชีพครูมากขึ้น เพื่อมุ่งเน้นคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู

3.4 **จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา** โดยเน้นเป็นพิเศษในด้านพื้นฐานทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับการพัฒนาความรู้และทักษะในระดับที่สูงขึ้น

3.5 **ปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ** ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ โดยการพัฒนารูปแบบ เทคโนโลยี นวัตกรรมการสอน และพัฒนาห้องสมุดในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้สามารถให้บริการที่สนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง

3.6 **ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน** ให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหา ตลอดจนเพิ่มความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน

3.7 **เร่งรัดการจัดการเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตยให้บังเกิดผล** โดยพัฒนาหลักสูตร **ประชาธิปไตยแบบยั่งยืน (Sustainable democracy)** และส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพครู ปฏิบัติตนอยู่ในวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อเป็นแบบอย่าง และเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.8 **ปฏิรูประบบการวัดผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด** เน้นพฤติกรรม การแสดงออกจริงของผู้เรียน และใช้ผลการประเมินในการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอน สำหรับคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับ ทุกประเภท ให้ใช้ผลการเรียนสะสม ลดความสำคัญของการสอบ และเพิ่มโควตาการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

3.9 **พัฒนาและสนับสนุนสถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษา** ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้เป็นเครือข่ายรองรับการกระจายอำนาจทางวิชาการ

ในการปรับปรุงหลักสูตร ควรให้เป็นสังคมของการเรียนรู้ ต้องอาศัยผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น คุณภาพของการศึกษาคงจะขึ้นอยู่กับความเข้าใจของการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน ครูและนักเรียนร่วมกันเป็นเจ้าของการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่แท้จริง ผู้เรียนควรเป็นผู้สร้างความรู้ การเรียนรู้ต้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนขยายความรู้สู่สภาพชีวิตจริง หลักสูตรของแต่ละท้องถิ่นควรจะทำให้สนองความต้องการของท้องถิ่นนั้น และตรงกับความเป็นจริงในกระบวนการเรียนการสอนควรที่จะนำธรรมชาติเข้ามามีส่วนร่วม แหล่งความรู้ควรจะถูกกว้าง นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น คอมพิวเตอร์ การสอนทางไกลโดยใช้ดาวเทียม นำภาษาต่างประเทศมาใช้สอนนักเรียนตั้งแต่ระดับประถม เพื่อให้เป็นพื้นฐานของการเรียนในอนาคต

การเรียนรู้นักเรียนควรปฏิบัติได้จริง เช่น ได้ทำการทดลองในห้องทดลอง มีห้องเรียนภาษาโดยตรง นำเอาหลักการกระจายอำนาจทางวิชาการมาใช้ให้เหมาะสม

4. การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

มุ่งกระจายอำนาจ เพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจในด้านการจัดการและการจัดบริการทางการศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด พัฒนาการรองรับการกระจายอำนาจในระดับจังหวัดให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเอกชน โดย

4.1 กำหนดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดบริการทางการศึกษาและองค์การประสานงานในระดับจังหวัด สำหรับบริหารการศึกษาในท้องถิ่น และในการจัดการบริการทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท เพื่อให้เกิดความชัดเจนในด้านการกิจ พื้นที่บริการ งบประมาณ และบุคลากร ตลอดจนจัดแบ่งสัดส่วนความรับผิดชอบในการจัดบริการ ทั้งสถานศึกษาของรัฐบาลและเอกชนในทุกจังหวัด รวมทั้งวางระบบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้อยู่ภายใต้นโยบายการบริหารมาตรฐาน และการประเมินผลที่เป็นเอกภาพในแต่ละระดับ แต่ละประเภท โดยกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลักไว้ดังนี้

4.1.1 ระดับก่อนประถมศึกษา ขยายการจัดการศึกษาแก่เด็กตั้งแต่ 2 ขวบขึ้นไป และมุ่งเตรียมความพร้อมให้เด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา พร้อมทั้งบริการความรู้ และทักษะการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่ผู้ปกครอง และดูแลเด็ก ตลอดจนสนับสนุนการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และเด็กก่อนวัยเรียนในท้องถิ่น การจัดการศึกษาระดับนี้อาจแบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงอายุ 2 – 3 ขวบ มุ่งพัฒนาเด็กทุกด้าน โดยเน้นการพัฒนาด้านอารมณ์และสังคม ให้โรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กรมการศาสนา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กรมสามัญศึกษา กรมพลศึกษา กรมศิลปากร สำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมประชาสัมพันธ์ กรมตำรวจ เทศบาล กรุงเทพมหานคร องค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ โดยมีสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็นหน่วยงานประสานกลางในระดับจังหวัด

ช่วงอายุ 4 – 5 ขวบ มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา ให้โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลัก และโรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานสังกัดต่าง ๆ อาทิ กรมการศาสนา สำนักงานสภาพัฒนาการสงเคราะห์ กรมสามัญศึกษา กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมตำรวจ กรุงเทพมหานคร กรมประชาสัมพันธ์ เทศบาล องค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

4.1.2 **ระดับประถมศึกษา** ให้โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลัก โดยโรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สถานศึกษาของหน่วยงานสังกัดต่าง ๆ เช่น เทศบาล กรมการศาสนา ฯลฯ ร่วมกันรับผิดชอบ

4.1.3 **ระดับมัธยม** ให้โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานหลัก โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานเสริม โรงเรียนเอกชนและสถานศึกษาที่สังกัดหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

4.1.4 **ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** ให้โรงเรียนมัธยมที่สังกัดกรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานหลัก สายสามัญศึกษา และให้สถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานหลักสายวิชาชีพ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรมศิลปากร และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

4.1.5 **ระดับอุดมศึกษา** ให้สถานศึกษาสังกัดกรมพลศึกษา กรมอาชีวศึกษา และหน่วยงานที่จัดการเกี่ยวกับอุดมศึกษา ประสานแผนร่วมกับทบวงมหาวิทยาลัย

4.2 **มุ่งพัฒนาองค์กรทุกระดับ** ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การปรับหรือโครงสร้างระบบบริหารเพื่อรองรับการกระจายอำนาจ เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างคล่องตัว และมีประสิทธิภาพสูงสุด

4.3 **มุ่งส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา** โดยพัฒนาศักยภาพของครอบครัวให้เข้มแข็งด้วยมิติทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาในแต่ละระดับ สนับสนุนเอกชนที่ลงทุนด้านการศึกษาให้กู้เงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ เร่งรัดจัดตั้งสถานศึกษา สถาบันฝึกอบรม

วิชาชีพในสาขาที่ขาดแคลน ในเขตพัฒนาอุตสาหกรรมนอกกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตาม
มาตรการสนับสนุนเอกชนให้ลงทุนพัฒนาการศึกษา ผ่อนคลายกฎระเบียบที่ควบคุมสถานศึกษา
กำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมอื่น ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและเอกชน

4.4 พัฒนาการบริหารบุคลากรของรัฐบาลให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติองค์กร
บริหารบุคคลเช่นเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพและเสริมความมั่นคงในอาชีพของบุคลากร

4.5 พัฒนาระบบการตรวจ ติดตาม และประเมินผลให้เข้มแข็ง และประสานงาน
ให้สอดคล้องกันในทุกระดับ

4.6 ดำเนินการช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่าย แก่ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในทุกระดับ ทุก
ประเภท ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อมุ่งแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาของ
ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน เช่น ยกเว้นเงินบำรุง
การศึกษา ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ การดำเนินการกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา การจัดบุตรอุดหนุน
ค่าเล่าเรียน จัดหาทุนการศึกษาจากแหล่งทุนภาครัฐ ภาคเอกชนทั่ว ๆ ไป

4.7 เพิ่มค่าใช้จ่ายทางการศึกษาให้ได้ระหว่างร้อยละ 6 - 7 ของผลิตภัณฑ์
มวลรวมประชาชาติ (Gross domestic product หรือ GDP) เพื่อให้ทัดเทียมกับระดับมาตรฐาน
สากล และมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศทางการศึกษา โดย

4.7.1 เพิ่มงบประมาณทางการศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา
คุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม

4.7.2 นำมาตรการด้านภาษีทางการศึกษามาใช้

4.7.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการจัดบริการในภาพรวมทั้ง
ประเทศ

4.7.4 ให้ภาคเอกชนมีโอกาสร่วมลงทุน ดำเนินกิจการโรงเรียน สังกัดกระทรวง
ศึกษาธิการ ด้วยระบบการบริหารที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่าง
ภาครัฐกับเอกชน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระด้านงบประมาณของรัฐ ในด้านการจัดการศึกษาที่มี
ความหลากหลายและมีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง

4.7.5 ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดบริการทางการศึกษามากขึ้น ด้วย
การผ่อนคลายนโยบายที่ควบคุมสถานศึกษา และกำหนดมาตรฐานจูงใจที่เหมาะสม

4.7.6 ให้นำข้อมูลค่าใช้จ่ายในการจัดบริการการศึกษาของโรงเรียนและสถานศึกษาทั้งที่สังกัด และที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการทุกระดับ ทุกประเภท มาพิจารณาปรับปรุงการเก็บเงินบำรุงการศึกษา ค่าธรรมเนียมการเรียน และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ให้เพิ่มขึ้นตามสภาพความเป็นจริง

แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษา จะต้องมีการปฏิรูปในทุกระดับที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระดับสถานศึกษา ระดับจังหวัด / เขตพื้นที่การศึกษา ระดับกรม และระดับกระทรวง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ :-

ระดับสถานศึกษา

ถือว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและมีความสุข ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดสาระการเรียนรู้ บูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับระดับการศึกษา มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ :-

1. จัดกระบวนการเรียนการสอน ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพความเป็นจริง มีวิธีการเรียนและมีทักษะแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง
2. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และสอดคล้องกับ ความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
3. จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบอื่นๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
4. ให้บุคลากร องค์กร และสถาบันในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน
5. มีการวิจัยในชั้นเรียน
6. ประเมินผลตามสภาพจริง โดยเน้นการประเมิน ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการ สอน และประเมินจากการปฏิบัติงานจริง
7. ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ
8. มีระบบนิเทศการเรียนการสอนภายใน
9. ประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอนของสถานศึกษา

ระดับจังหวัด / เขตพื้นที่การศึกษา

ด้านกระบวนการเรียนการสอน 1) ส่งเสริมสนับสนุน วิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2) กำหนดกรอบสาระกระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของท้องถิ่น 3) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับจังหวัดและเขตพื้นที่การศึกษา

ด้านการพัฒนาหลักสูตร 1) ส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 2) ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดแผนการเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม 3) สนับสนุนสถานศึกษา ให้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 4) กำกับดูแลให้สถานศึกษาดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด

ด้านวิชาชีพและบุคลากร 1) สร้างความตระหนัก จิตวิญญาณและจรรยาบรรณของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการเป็นวิชาชีพชั้นสูง 2) ส่งเสริม พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความตระหนัก จิตวิญญาณ และจรรยาบรรณของวิชาชีพความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การวิจัยในชั้นเรียน และอื่น ๆ ตามความจำเป็น 3) สนับสนุนส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเครือข่ายเพื่อการพัฒนาวิชาชีพ 4) จัดระบบสร้างขวัญ กำลังใจ และสวัสดิการ

ด้านการบริหารจัดการ 1) ส่งเสริม พัฒนาการบริหารและการจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของจังหวัด / เขตพื้นที่การศึกษา 3) ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้พัฒนาเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ 4) ส่งเสริมการประกันคุณภาพการศึกษา 5) ส่งเสริมและพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการ 6) ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในชั้นเรียน 7) ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน และจัดสรรการใช้ทรัพยากร เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 8) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน 9) นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ และรายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

ระดับกรม

กระบวนการเรียนการสอน 1) กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ด้านหลักสูตร 1) กำหนดแนวปฏิบัติตามกรอบหลักสูตร 2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาจัดทำมาตรฐานการศึกษา 3) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาและพัฒนากลยุทธ์ใช้สำหรับจังหวัด / เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา 4) กำหนดแนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียนของสถานศึกษา

ด้านวิชาชีพและบุคลากรทางการศึกษา 1) พัฒนาระบบการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา 2) ส่งเสริม และพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา 3) สนับสนุน ส่งเสริม เชิดชูเกียรติครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีมาตรฐานและจรรยาบรรณตามที่กระทรวงฯ กำหนด

ด้านบริหารและการจัดการ 1) กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) จัดทำยุทธศาสตร์การประกันคุณภาพการศึกษา 3) จัดทำแผนการส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพ 4) ส่งเสริมและจัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษา 5) สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงาน และจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6) ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล 7) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน

ระดับกระทรวง

ด้านกระบวนการเรียนการสอน 1) กำหนดนโยบายปฏิรูปการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) ประชาสัมพันธ์แนวคิดและหลักการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน 3) กำกับ ติดตาม การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน

ด้านหลักสูตร 1) กำหนดกรอบหลักสูตร 2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ และมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) จัดทำหลักสูตรแกนกลาง 4) กำกับ ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา 1) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาวิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษา 2) กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ปรับปรุงและจัดทำกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) จัดตั้งองค์กร และกองทุนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู 5) ส่งเสริมให้มีระบบการผลิต พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา 6) ส่งเสริม สนับสนุน ประสานการใช้ทรัพยากร และความช่วยเหลือทางวิชาการ 7) ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพ 8) กำกับ ติดตาม ประเมินผลการพัฒนาวิชาชีพ

ด้านบริหารและการจัดการ 1) กำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) กำหนดนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษา 3) จัดทำ และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาระดับชาติ 4) ระดมและประสานงานการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารการศึกษา 6) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา 7) กำกับ ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ และรายงานการปฏิบัติงาน

สรุป

การปฏิรูปการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศ เพื่อนำพาประเทศก้าวไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศ การปฏิรูปการศึกษานี้ต้องดำเนินการพร้อมกันไปทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโรงเรียนและสถานศึกษา ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และด้านระบบบริหารการศึกษา การดำเนินการปฏิรูปการศึกษา มุ่งไปสู่เป้าหมายที่สำคัญได้แก่ การกระจายอำนาจ (Decentralization) การใช้แผนยุทธศาสตร์ (Strategic plan) ในทุกองค์กร การพัฒนาวิชาชีพ (Career development) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (Student – centered) การดำเนินงานต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน และใช้วิธีการที่สามารถนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลได้จริง ๆ

นายแพทย์ประเวศ วะสี (2538) ได้สรุปยุทธศาสตร์หรือเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ 8 ประการ ดังต่อไปนี้ :

1. มีความตั้งใจจริง
2. มีการลงมือปฏิบัติตามข้อตกลงของทุกฝ่าย
3. พ่อแม่ต้องให้คำแนะนำที่ถูกต้องกับลูก
4. ครูต้องมีจิตสำนึกในการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง เป็นการแนะนำช่วยเหลือ กระตุ้นให้รู้จักคิด ถาม และลงมือปฏิบัติ
5. ภาคเอกชนต้องริเริ่ม สร้างเสริม และร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้
6. องค์กรทางศาสนาต้องเกื้อหนุนในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม
7. สื่อมวลชนต้องสื่อข่าว สร้างสรรค์สังคม สติปัญญา และการเรียนรู้

8. รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐต้องใจกว้าง ปรับเปลี่ยนวิธีการคิด เร่งดำเนินการ สนับสนุน ปรับปรุงแก้ไข ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดคือ การตื่นตัว กระตือรือร้น และการฉีกกำลัง ของทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนาคน สังคม ประเทศชาติ สู่อุณหภูมิที่ก้าวหน้าและมั่นคง (ปราชญา กล้าผจญ, ม.ป.ป. : 352 – 382)

4.3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2540 กำหนดสิทธิและหน้าที่ทั้งของรัฐและของประชาชนเกี่ยวกับการศึกษาไว้สรุปได้ดังนี้

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และต้องสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาศึกษาวิจัย และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 283 ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ ย่อมมีสิทธิได้รับจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ จะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น หรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้

จากข้อกำหนดให้มีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการศึกษาในรัฐธรรมนูญ มาตรา 81 มีผลให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ผ่านการประกาศพิจารณาอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อ 14 สิงหาคม 2542 ประกาศเป็น “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอน 74 ก. มีทั้งหมด 78 มาตรา เมื่อ 19 สิงหาคม 2542 และมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายในวันถัดไป คือ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นไป มีข้อกำหนด เจาะใจและประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ควรนำมาพิจารณา ดังนี้

1. นิยามความหมายของคำที่ใช้ทางการศึกษาที่สำคัญ ๆ ไว้ในมาตรา 8 มีสาระโดยสรุป ดังนี้

1.1 การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้จากสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2 การศึกษาพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา

1.3 ผู้สอน หมายถึง ครูและคณาจารย์ในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ

1.4 ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

1.5 คณาจารย์ หมายถึง บุคลากรซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการสอนและการวิจัยในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาของรัฐและเอกชน

1.6 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน

1.7 ผู้บริหารการศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาดังแต่ระดับเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไป

2. กำหนดหลักการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 8 ดังนี้

2.1 เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

2.2 ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.3 การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3. กำหนดหลักในการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้ดังนี้
  - 3.1 มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายด้านปฏิบัติ
  - 3.2 กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
  - 3.3 กำหนดมาตรฐานการศึกษา ระบบประกันคุณภาพทุกระดับและประเภทการศึกษา
  - 3.4 ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
  - 3.5 ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
  - 3.6 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วม
4. กำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาไว้ในมาตรา 10 – 14 มีสาระสำคัญ สรุปคือ
  - 4.1 รัฐต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอภาคกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
  - 4.2 ผู้บกพร่องทางร่างกายสติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาสมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ
  - 4.3 ต้องจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น
  - 4.4 บิดามารดาหรือผู้ปกครอง มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ตามที่กฎหมายกำหนด และได้รับการลดหย่อนยกเว้นภาษีสำหรับค่า ใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนดบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ๆ ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก็มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน
5. กำหนดระบบการศึกษาไว้ในมาตรา 15 ให้มี 3 ระบบ สถานศึกษามีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ สามารถเทียบโอนผลการเรียนระหว่างกันได้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นการเรียนจากสถานศึกษาใด

5.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร ระยะเวลา การวัดและประเมินผลเป็นเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาไว้แน่นอน

5.2 การศึกษานอกระบบ มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการ จัดระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

5.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคมสภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

6. มาตรา 16 กำหนดให้การศึกษาในระบบ มี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา

6.1 การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

6.2 อุดมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ต่ำกว่าปริญญาและปริญญาการเทียบระดับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นไปตามกฎกระทรวง

7. มาตรา 17 กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่ 18 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่ 9 ของการศึกษภาคบังคับ

8. มาตรา 24 กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกระบวนการเรียนรู้

8.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน

8.2 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด

8.3 ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา

8.4 ให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

8.5 จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงงามไว้ในทุกวิชา

8.6 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน
อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ
กระบวนการเรียนรู้

8.7 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาและสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ
บิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

9. มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย เป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและ
การศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและ
สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน
สังคมและประเทศชาติ

10. หมวด 5 กำหนดการบริหารและการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 31 – 40 มีประเด็น
สำคัญสรุปได้ดังนี้

10.1 ให้กระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการศึกษา
ทุกระดับ และทุกประเภท การศาสนา ศิลปวัฒนธรรม กำหนดนโยบาย แผนและสนับสนุน
ทรัพยากร รวมทั้งติดตามตรวจสอบประเมินผลการบริหารและการจัดการ

10.2 ให้กระทรวงมีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคลในรูปสภา หรือคณะกรรมการ 4
องค์กร ได้แก่ สภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
คณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม จำนวนกรรมการ
คุณสมบัติและวิธีสรรหา วาระดำรงตำแหน่งเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

10.3 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่า
ปริญญาตรีให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา แต่ละเขตพื้นที่ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานศึกษา รวมทั้งพิจารณาจัดตั้ง ยุบรวม
หรือเลิกสถานศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชน บุคคล ครอบครัว องค์กร
ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น
รวมทั้งกำกับดูแลหน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การศึกษา

10.4 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษาต่ำกว่า
ปริญญาตรี เพื่อกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง

ครู องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ
คุณสมบัติและวิธีสรรหา วาระดำรงตำแหน่งเป็นไปตามกฎกระทรวง

10.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาได้เองทุกระดับตามความพร้อม
ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

11. มาตรา 47 – 51 กำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มีสาระสำคัญคือ

11.1 ให้มีระบบการประกันคุณภาพโดยการตรวจสอบทั้งภายในและจากภายนอก
และให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร

11.2 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็น
องค์กรมหาชนตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งทุกห้าปี

12. มาตรา 53 กำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทาง
การศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชน มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารงานของสภาวิชาชีพ
ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาต
ประกอบวิชาชีพ ดูแลการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถาน
ศึกษาและผู้บริหารการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งต้องมีใบประกอบวิชาชีพ แต่ไม่ใช้บังคับ
บุคลากรที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัยและอุดมศึกษาระดับปริญญา และในมาตร 55 ได้กำหนดให้
มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู
โดยเฉพาะด้วย

จากสาระในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นการจัดประสบการณ์ด้านความรู้
ความสามารถ ทักษะ และคุณค่าที่จำเป็นต่อชีวิต ซึ่งได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะใน
ด้านการสื่อสารทั้งด้านการพูดและการเขียน ด้านการคิดคำนวณ ด้านการวิเคราะห์ สังเคราะห์
ด้วยเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ตลอดจนมีความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ส่วนด้าน
คุณค่านั้น หมายถึงความมีจิตใจงดงาม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีคุณธรรมจริยธรรมตาม
หลักศาสนา การอนุรักษ์สืบสานเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ และ
ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็มีวิสัยทัศน์ที่ทันต่อความเป็นไปในสังคมอื่น และ
ความก้าวหน้าในสังคมโลก กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์
การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 15 – 29)

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาพื้นฐาน

เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมเหมาะสมกับวัย มีความรู้คู่คุณธรรมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุขบนพื้นฐานความเป็นไทยอย่างมีศักดิ์ศรีและภาคภูมิใจ สามารถพึ่งพาตนเอง มีทักษะที่จะแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลพอที่จะรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก มีจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาของไทย

นโยบาย

รัฐจะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงให้กับทุกคนอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ด้วยหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน และการใช้นวัตกรรมตลอดจนรูปแบบที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับสภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคลและความแตกต่างของท้องถิ่น

มาตรการ

มาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพื้นฐานบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีคุณภาพคือ

มาตรการที่ 1 รัฐจัดการศึกษาให้มีรูปแบบหลากหลายที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามศักยภาพ

มาตรการที่ 2 มรดกของสังคมไทยที่ได้สั่งสมมาหลายร้อยปี ได้ช่วยให้ประเทศพื้นภาวะวิกฤติมาได้ทุกยุคทุกสมัย ต้องจัดให้เป็นแกนของการเรียนรู้ โดยปรับให้เหมาะสมกับอายุระดับและท้องถิ่นของผู้เรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน มรดกดังกล่าวได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา ค่านิยม การเชื่ออาทร ความมีน้ำใจต่อกัน ความรักถิ่น รักชาติ การรักษารวมชาติ การรักษาสัมปติสาธารณะ มรดกด้านศิลปะ สถาปัตยกรรมไทย แพทย์แผนไทย อาหารไทย ระบบครอบครัว ปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน และภูมิปัญญาไทยด้านการผลิตและด้านอาชีพ

มาตรการที่ 3 รัฐสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามที่กำหนดไว้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 และมาตรา 289

มาตราที่ 4 กำหนดบทบาทของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

มาตราที่ 5 รัฐสนับสนุนให้ชุมชน เอกชน องค์การเอกชน ครอบครัวยุทธศาสตร์ สถาบันศาสนามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีส่วนร่วมในการระดมทุนเพื่อการจัดการศึกษา

มาตราที่ 6 ให้รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม – บาลี และแผนกสามัญศึกษาได้เรียนอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกันกับการที่รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติของรัฐ

มาตราที่ 7 รัฐจัดและสนับสนุนเอกชน และองค์กรต่าง ๆ จัดการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มเป้าหมายเป็นการเฉพาะ ทั้งการศึกษาสงเคราะห์และการศึกษาพิเศษในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามศักยภาพและสภาพของผู้เรียน

มาตราที่ 8 สำหรับประชากรวัยแรงงานที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบปกติ ให้รัฐจัดหรือสนับสนุนให้เอกชนหรือองค์กรต่าง ๆ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้โดยรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้ครอบคลุมและทั่วถึงประชากรในกลุ่มนี้

มาตราที่ 9 รัฐจะจัดโครงการเฉพาะกิจเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเสี่ยงภัย และทุรกันดารโดยเฉพาะ

มาตราที่ 10 รัฐจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้จะมุ่งปฏิรูป 4 ด้าน คือ 1) หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน 2) ครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การบริหารการจัดการ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา และมาตรฐานการศึกษา

มาตราที่ 11 รัฐกำหนดแนวทางการจัดงบประมาณเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความสามารถทางเศรษฐกิจของรัฐ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน การดำเนินงานของสถานศึกษา และส่วนที่เป็นค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ และจะอุดหนุนสถานศึกษาเอกชนเฉพาะส่วนที่เป็นค่าเล่าเรียนในอัตราที่เท่ากันกับผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐ เว้นแต่การจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส รัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ได้แก่ ค่าที่พัก อาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย แบบเรียน สื่อเสริมการเรียนรู้สำหรับคนพิการ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรของการศึกษาของไทยแต่เดิมเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสังเกต และการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเป็นธรรมชาติวิสัย การเรียนรู้ของคนไทยเริ่มเปลี่ยน

แปลงไปหลังจากได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน หลักสูตรการศึกษาไทยมีพัฒนาการโดยสรุปดังนี้ (กรมวิชาการ, 2539 ; พิมพันธ์ เตชะคุปต์ และ ทิศนา ขัมมณี (บรรณารักษ์), 2540)

1. ระดับประถมศึกษา มีหลักสูตรการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2480 2) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2491 3) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498 4) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 5) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 6) หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) โดยสรุปนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขึ้นมาใช้รวมจำนวน 6 หลักสูตร

1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ภาคหลักสูตราน พุทธศักราช 2490 2) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 1, 2, 3 พุทธศักราช 2511 3) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2511 4) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3 – 4 พุทธศักราช 2522 5) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 1–2 พุทธศักราช 2527 6) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2529 โดยสรุปนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาการศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขึ้นมาใช้รวมจำนวน 6 หลักสูตร

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักสูตรการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้

2.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) ประมวลการศึกษาภาค 2 พุทธศักราช 2480 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2493 3) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2493 4) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 5) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยสรุปนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขึ้นมาใช้รวมจำนวน 5 หลักสูตร และมีหลักสูตรอาชีพ 1 หลักสูตรคือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น สายอาชีพ (ยกเลิกในปี พ.ศ. 2521)

2.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นหลักสูตรต่อเนื่องในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประกอบด้วย 1) หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ประเภท

มัธยมศึกษา พุทธศักราช 2486 2) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2493 3) หลักสูตรทดลอง พุทธศักราช 2508 (หลักสูตรการศึกษาคู่ใหญ่ระดับ 4) 4) หลักสูตรการศึกษาคู่ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3 – 4 พุทธศักราช 2522 5) การศึกษาคู่ใหญ่ ภาคสิบเนื่องระดับที่ 5 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 6) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 โดยสรุป นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา การศึกษาในระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาคู่ใหญ่ขึ้นมาใช้รวมจำนวน 6 หลักสูตร

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

3.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2480 2) หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พุทธศักราช 2491 3) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2493 4) หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา พุทธศักราช 2498 5) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 6) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 7) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 8) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) โดยสรุปนับตั้งแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาคู่ใหญ่ขึ้นมาใช้รวมจำนวน 8 หลักสูตร และมีหลักสูตรอาชีพ 4 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย สายอาชีพ พุทธศักราช 2518 2) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2524 3) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2530 (กรมอาชีวศึกษา) 4) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2531 (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล)

3.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นหลักสูตรต่อเนื่องในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 หลักสูตร ส่วนการศึกษาเพื่ออาชีพนอกระบบโรงเรียนมี 3 หลักสูตร 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรช่างฝีมือ (ปชม.) 2) หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน 3) หลักสูตรปวช. พิเศษ โครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท

พัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญและสายอาชีพ ตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีหลักสูตรในแต่ละระดับรวมทั้งสิ้น 39 หลักสูตร โดยมีการพัฒนาต่อเนื่องมาอย่างสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ปัจจุบันกระแสความต้องการในการปฏิรูปการศึกษาของประชาชน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2524 มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย เป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อในสถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน สังคมและประเทศชาติ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีหลักการที่สำคัญคือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 4 – 5)

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนควรจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. ระวังการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วย

1. ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

2. สาระการเรียนรู้ กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม คือ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8) ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลุยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวม มีความสมดุลย์ ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม ในทุกช่วงชั้นของการจัดการ

ศึกษา ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองตามเป้าหมาย และวิธีการที่วางไว้ ให้มีความพึงพอใจในความสุขของสถานะที่ตนเองสำรวจอยู่ ในช่วงหกปีแรกเน้นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ มีวินัย และการมีส่วนร่วม สำหรับในช่วงหกปีหลังจะให้ความสำคัญกับความรู้อะทักษะ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียน

1. มีส่วนร่วมตัดสินใจในการวางแผนการเรียนและประเมินผลการเรียนการสอนของตน
2. แสดงออกอย่างอิสระ เพื่อได้สร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ ทั้งในรูปโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ
3. เป็นผู้ปฏิบัติ เรียนรู้จากสภาพจริง มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฝึกหัดสร้างความเป็นชุมชน ฝึกการจัดการ การติดต่อสื่อสาร ฝึกสมาธิ ฯลฯ
4. ทำงานเป็นทีมมากที่สุด เพื่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การทำงานร่วมกันด้วยความสุขและความสร้างสรรค์
5. เรียนรู้จากครอบครัวและโลกกว้าง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ความสำคัญกับโครงการ ซึ่งผู้เรียนจะต้องทำทั้งโครงการตามกลุ่มสาระเรียนรู้และข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ อาจจะเป็นโครงการเดี่ยวหรือโครงการที่ทำเป็นกลุ่ม ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้เริ่มต้นคิด ลงมือทำ เมื่อมีปัญหาที่ต้องหาทางแก้ไข มีการทำรายงานและเสนอผลงานของนักเรียนเอง ผู้สอนต้องคอยช่วยแนะนำให้ผู้เรียนทำด้วยความสนุกเป็นธรรมชาติ

การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างความคิด ทักษะ และแนวคิดภายในสาระการเรียนรู้ สามารถที่จะสร้างรูปแบบการคิดที่หลากหลายยิ่งขึ้น สำหรับการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมหรือการงาน เพื่อสร้างความหมายด้วยการใช้ประสบการณ์ของตนเอง พร้อมกับปรับการเชื่อมโยงต่อเนื่องระหว่างความคิดต่าง ๆ ไปในขณะเดียวกัน การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ในการเชื่อมต่อระหว่างการเรียนรู้ และช่วยให้นักเรียนสามารถรวบรวมข้อมูลในลักษณะภาพรวม แทนที่จะแยกเป็นส่วน การเรียนจะเน้นที่ศูนย์รวม ห้องเรียนจะกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ ห้องปฏิบัติการ ศูนย์คอมพิวเตอร์ ห้องสมุด เป็นต้น

แนวการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสารในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ 1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอนแบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงานแล้วนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีหลักการทฤษฎีที่ยาก ซับซ้อน อาจจัดแยกเฉพาะ และควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงการมากขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนจบการศึกษาต่อ

บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ต้องมีประสิทธิภาพนั้น ผู้เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน และต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่นั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

1. **ผู้เรียน** ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น
2. **ผู้สอน** คือผู้จัดการ ต้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนะนำ ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ช่วยพัฒนาผู้เรียน ช่วยตกแต่งความรู้ของผู้เรียนให้

สมบูรณ์ ให้เรียนอย่างมีความสุข มีอิสระภาพ ให้ความรัก ให้ความมั่นคง ให้ข้อมูลย้อนกลับทาง
ทรัพยากรการเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้

3. **ผู้บริหาร** จะต้องสร้างความตระหนักให้บุคลากรในสถานศึกษามุ่งมั่นในคุณภาพและ
บริหารจัดการให้สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน
การศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น

4. **ผู้ปกครอง** มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งมีบทบาทในการ
กำกับดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

5. **คณะกรรมการสถานศึกษา** มีส่วนร่วมในการจัดทำธรรมนูญสถานศึกษา เพื่อพัฒนา
คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน กำกับ ดูแลการจัดการศึกษาของสถาน
ศึกษา

โดยสรุปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผลความ
จำเป็นที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและประชาคมโลก ความ
เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ปัญหาสิ่งแวดล้อม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ทำให้เกิดปฏิรูประบบสังคม การเมือง
และการศึกษา โดยมุ่งหวังให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคน (สำนักงาน
พัฒนาการศึกษา, 2545 : 7 – 20)

4.4 การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการ
ศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง
ได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลง
บทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการ
แสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้น
ไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่ง
ปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมี
วิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของ
ตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง

เหมาะสม เนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคม ฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ หาทงแก้ไข โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษ ด้วยการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ / วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการ การจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ซ้ำในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ครู ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริง หรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อม น้ำ เป็นต้น ครู ผู้สอน สามารถเชื่อมโยงสาระ และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีครูผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ครูผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์เรื่องเงา ครูผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่องการวัดระยะทางโดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยกตามรายวิชา

หรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่องครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวัน
สิ่งแวดล้อมของชาติ ครู ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับ
สิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมให้ผู้เรียน
ค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครูผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรม
เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

4. การบูรณาการแบบโครงการ ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็น
โครงการ โดยผู้เรียนและครูผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกัน
ได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเคยสอนแยกกันนั้นมารวม
เป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีม ในกรณีที่มี
ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครูผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี
กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

แนวการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นมีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 การจัดการเรียนการสอนต้องสนองต่อความ
สนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบ
เวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบ
ทุกกลุ่มสาระ ในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตาม
สภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อ
สื่อสาร ในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ 1
แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอน
แบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะใน
การคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงาน แล้วนำไป
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีหลักการ
ทฤษฎีที่ยาก ซับซ้อน อาจจัดแยกเฉพาะ และควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานมากขึ้น
เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด
เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนการศึกษาต่อ

สำหรับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยืดหยุ่นวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการของท้องถิ่น

สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศ มาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้เกิดการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำหรือจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน

4. ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีกรวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่ในอย่างสม่ำเสมอ
6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น
8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ครูผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ ที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ / เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการ

เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงาน จากโครงการหรือแฟ้มสะสมงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญคือตัวผู้เรียน ครู ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหา ข้อมูลเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้อะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียน จะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียน แต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของ ผู้เรียน

สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ สถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการ เรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผล การประเมิน รายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมิน- ผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของ แต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระ การเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการ พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งใช้เวลาเรียนประมาณ 12 ปี ผู้เรียน สามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถือว่า จบการศึกษาระดับบังคับ และ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่า จบการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน

ผู้เรียนผ่านการศึกษาแต่ละช่วงชั้น ตามเกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น 1, 2 และ 3 ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 – 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 (จบการศึกษาภาคบังคับ)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 (จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้หน่วยกิตครบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (สำนักงานพัฒนาการศึกษา, 2545 : 37 – 42)